



### Het beroepsonderwijs in een trekharmonica-systeem Dat zou een mooi 'akkoord' kunnen zijn... voor een 'beroepskolom 2.0'

#### Het begin-akkoord

Vorige week maandag verscheen het sectorakkoord hoger beroepsonderwijs 2018, gesloten tussen de minister van OCW en de Vereniging Hogescholen (VH). Een ambitieus stuk, maar ook met een duidelijk politieke en strategische insteek. Anders gezegd, er is nog wel wat werk aan de hbo-winkel. Het gaat om het besteden in de komende jaren van gelden die zijn vrijgekomen bij de introductie van het studievoorschot. Daarmee moet de kwaliteit worden verbeterd. Hoewel, elke goedbedoelde aanpassing hoeft uiteraard geen verbetering te zijn, dus het is opletten geblazen. In het document wordt mede gesproken over het aanbod van de hogescholen: *'Verder zullen de hogescholen in dit kader (gelijke kansen blijven prioriteit: doorstromen en toegankelijkheid) het aanbod van associate degrees en masters uitbouwen'*. Daarom is het interessant om de blik te richten op een aantal aangedragen zaken.

Maar we willen die blik vooral ook ophangen aan een van de uitgangspunten die de basis vormen ervan, en gedeeld worden – zoals dat heet – door alle betrokken partijen. Veel van de onderliggende documenten zijn van de VH zelf. Dat maakt het waarmaken van de doelstellingen extra belangrijk. Het gaat om de volgende passage uit de inleiding:

De hogescholen zijn er in de afgelopen jaren in geslaagd veel ambities uit het vorige sectorakkoord, daterend uit 2011, te realiseren. De kwaliteit is verbeterd. Zo is het aandeel docenten met een master of PhD-graad gestegen en nam de studenttevredenheid toe. Tussen 2015 en 2017 hebben de hogescholen bovendien, vooruitlopend op het beschikbaar komen van de studievoorschotmiddelen, met voorinvesteringen extra geïnvesteerd in onderwijskwaliteit. Ondanks deze inspanningen en investeringen blijkt het lastig om de uitval substantieel te verminderen. *Er is een complexe relatie (trilemma) tussen verhoging van de bachelorstandaard, het niveau van instromende studenten en het verhogen van het studiesucces.* Het streven is om het studiesucces te verhogen door in de begeleiding beter aan te sluiten bij de leerloopbaan van de student, zonder concessies te doen aan de kwaliteit van de opleidingen, en daarmee van de afgestudeerden.

Er zijn mooie vragen over te stellen zoals of de kwaliteit verbetert als docenten een master- of PhD-graad hebben en/of als studenten tevredener zijn geworden. Bij het laatste gaat het om gewogen gemiddelden van oordelen over uiteenlopende aspecten, dus een nadere analyse is nodig.

Maar laten we ons beperken tot de cursief weergegeven uitspraak over de relatie, het trilemma dat al een flink aantal jaren opduikt bij zaken als het te lage studierendement. Dat rendement voor de bacheloropleiding is ook écht laag, gemiddeld voor het gehele hbo zo'n 45% met een diploma na 5 jaren studie, dus op zich al een jaar langer dan nominaal nodig is. Verbetering is nauwelijks waar te nemen. Kan een ontwikkeld en beschaafd land dit nog langer aanzien?

De plannen en de daaraan gekoppelde doelstellingen (thema's) die in het sectorakkoord staan, moeten een begin maken met het proces om het studiesucces te verhogen. Het is echter jammer als dit trilemma op voorhand als een ontembare blokkade lijkt te worden opgevoerd. Nog opmerkelijker is als het wordt opgehangen aan de standaard voor de Bachelor. Waar is de Associate degree? Is de ontwikkeling rond deze opleiding niet de moeite waard om een relevante rol in de plannen rond 'studiesucces' te kunnen spelen? Waarom is het thema 'onderwijsdifferentiatie' niet

samengevoegd met 'studiesucces' om een krachtige doelstelling te hebben, met concrete handvatten?

Het trilemma is als zodanig geformuleerd vanuit de eigen hbo-situatie en de daarbij passende positionering. Vanaf de buitenkant kun je daarbij kanttekeningen plaatsen, als je de drie zaken onder de loep neemt:

- Verhoging van de bachelorstandaard: Er is sprake van een standaard die gekoppeld is aan de zgn. Dublin Descriptoren, conform de afspraken binnen de Europese Hoger Onderwijs-ruimte. Daarbij is een speling mogelijk rond niveau 6 van het Europese raamwerk voor onderwijskwalificaties (mathematisch: van 5,5 tot 6,4...), dus er is geen sprake van een 'fixed level'. Aan te nemen valt dat wordt bedoeld op een andere invulling, met keuzes die het hbo zelf kan en mag maken – en daartoe niet wordt gedwongen door de overheid, NVAO of andere partijen als het gaat om de relevantie voor de arbeidsmarkt. Denk aan de zelfgemaakte keuze voor meer focus binnen de Bachelor op onderzoek en de doorstroommogelijkheden naar een Master, zowel academisch als – vaak op termijn – professioneel. Overigens wordt hier dus niet gesproken over de Associate degree. Dit uitgangspunt moet dan straks ook wel worden meegenomen in de discussies over de doorlopende leerroute vanuit de Ad naar de bachelorgraad (zie het vorige PamflAd).
- Het niveau van instromende studenten: Daarbij gaat het zowel om mbo, havo als vwo. Maar in de praktijk zien we alleen aandacht voor de instroom vanuit het mbo en havo. Nu is het zo dat het niveau van deze opleidingen eveneens aan standaarden onderhevig is, met objectief ingerichte organisaties die daaraan werken. Ook hierbij zit een zekere speling in het systeem, om het maar weer eens mathematisch te zeggen: je kunt slagen met een gemiddelde van 6 tot 10. Dat is een gegeven, en dat moet als het ware worden geaccepteerd.
- Verhogen van het studiesucces: Het is nog steeds van belang om goed te weten, vanuit het standpunt van een student, wat onder 'succes' wordt verstaan. Als het enige criterium het behalen van de bachelorgraad is, is dat een ontkenning van de mogelijkheden om bijvoorbeeld een Ad te behalen, het halen van een propedeusediploma ook een bewijs is van 'meer kunnen doen' en velen in het volwassenenonderwijs (en dan vaak privaat) met allerlei certificaten en branchediploma's uitstekend op de arbeidsmarkt uit de voeten te kunnen.

De eerste twee zaken worden eigenlijk vanuit het hbo 'elders' belegd voor het bereiken van de doelstelling om de lerende, het individu, zich verder succesvol te laten ontwikkelen. Succes zal dus een andere invulling moeten krijgen, met meer differentiatie in het aanbod. Daarbij wordt voortgebouwd op vooropleidingen en kan op een gegeven moment binnen een studie, voor bepaalde doelgroepen, de keuze voor verder studeren (na de Ad, na de Bachelor) worden gemaakt.

### **Trekharmonica**

Het is van belang om de sectoren binnen het onderwijssysteem in samenhang te bezien. Dat is simpelweg het uitvloeisel van de nadruk op doorlopende leerlijnen, met het stellen van eisen aan het eind van een 'schakel' en tegelijkertijd aan het kunnen starten met een volgende fase in het systeem. De overheid zit dan altijd in een spagaat, met zowel het willen stimuleren van ontwikkelingen in een sector op zich als het soepeler laten maken en 'smeren' van scharnieren en overgangen. Er is daarvoor in bepaalde situaties een krachtige en concrete strategie nodig, zonder teveel de oren naar politieke en strategische stellingnames te laten hangen. Regionaal lijkt het veelal best te lukken, maar er zijn altijd nationale 'kaders' nodig om over en weer transparant te kunnen zijn. Ook kan men op basis daarvan elkaar aan toezeggingen houden.

Het systeem zou je kunnen zien als een 'trekharmonica'. De onderdelen zitten aan elkaar vast, kunnen in samenhang worden gebruikt, en leveren bij het juiste gebruik een mooi stuk muziek op, met klankrijke akkoorden. Het hoeft geen star geheel te zijn, met ruimte per 'balg', en de optie om gebruik te maken van een 'register' voor een gemeenschappelijke 'afstemming'.

Er kan met elke sector van het systeem worden gespeeld, met een zekere speelruimte. Maar de verbindingen moeten de onderlinge ruimtes niet te groot laten worden, om valse deuntjes te voorkomen.

Dat wil zeggen dat iedere sector, zonder uitzondering om wat voor belangrijke reden dan ook, de maatschappelijke opdracht heeft om te bezien of de interne dynamiek consequenties heeft voor de

instroom alsmede de uitstroom. Als het periodiek naast elkaar leggen van die consequenties, in combinatie met het toetsen van de aan te dragen en als cruciaal te beschouwen argumenten voor die veranderingen, leidt tot een ineffectieve verwijdering van elkaar, moeten er compromissen worden gesloten.

Er dient sprake te zijn van een acceptatie van het onderdeel zijn van een totaal-systeem, met op allerlei momenten scharnieren en keuzemomenten voor degenen die een 'logische' leerlijn doorlopen. Het is een maatschappelijke opdracht, en niet alleen omdat de overheid het grootste deel van het systeem in stand houdt met publieke bekostiging. Dat nu extra geld nodig is om iets wat als een natuurlijk aspect van het verzorgen van onderwijs valt te beschouwen nl. zorgen voor een kwalitatief hoogwaardig aanbod, is best te begrijpen. Maar in een ideale situatie zou het alleen nodig behoeven te zijn voor specifieke innovaties en het ontwikkelen van creatieve instrumenten om nieuwe, min of meer onverwachte ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden.

### **Differentiatie**

Een van de thema's die bij de kwaliteitsafspraken staan, is 'onderwijsdifferentiatie' – bedoeld voor jongeren (de afspraken zijn mede gemaakt met de studentenorganisaties ISO en LSVb en die kennen geen strategie voor deeltijdse studenten, dus niet voor werkenden – en duaal staat ook niet echt hoog in het vaandel). Een van de kwaliteiten van hogescholen is het zich richten op de doelgroepen voor het hbo, op de juiste wijze. Dat kan ook betekenen dat tot op zekere hoogte de inhoud, de vorm, de invulling en het niveau van de opleidingen worden geaccepteerd en in het verlengde daarvan de jongeren die het diploma in het mbo of havo hebben verworven, een streng geloof in de marktwaarde ervan wordt geboden.

Het is niet voldoende om aan te geven dat het aanbod op zich van opleidingen, de Ad en de B, voldoende variatie gaat opleveren. Er moeten bijvoorbeeld voor Ad-opleidingen meer duale vormen komen. De samenwerking met het (regionale) bedrijfsleven en eventueel private aanbieders in 'Business Academies' kan leiden tot nieuwe formats rond werken en leren, met meer maatwerk. Er zijn veel mensen die van mening zijn dat een vloeiende overgang van de opleiding naar een baan waarmee prima een loopbaan kan worden aangevangen, een uitstekende indicator voor de kwaliteit van een duale hbo-opleiding is.

Vervolgens hebben we de Regionale Associate Colleges, een snel groeiend concept in het hbo. Die horen ook thuis in zo'n akkoord, gelet op de positieve verhalen die meer en meer naar buiten komen over de wijze waarop daarmee op de instroom wordt ingespeeld. Binnen het systeem, dus de 'trekharmonica', moet het hbo ervoor gaan zorgen dat Ad'ers een eigen voortzetting krijgen naar niveau 6. Zoals eerder in dit nummer aangegeven, is daarvoor voldoende speelruimte.

We hebben op dat niveau al een 'academische' Bachelor en de 'professionele' Bachelor, in de bekende formele varianten. Daar kan best een 'beroepsgerichte' Bachelor bij, als het eindpunt van de leerlijn Ad-Bachelor, met als kwaliteitsaspect de sterke verbondenheid met en relevantie voor de arbeidsmarkt.

### **Beroepskolom nieuwe stijl 2.0**

Misschien is dit wel een nieuwe benadering van het begrip 'beroepskolom'. Die is altijd beschouwd als het 'omhulsel' van de leerlijn vmbo-mbo-hbo, met drie dynamische sectoren. En met eigen belangen. Met de Ad en de RAC's is het helemaal geen gek idee om de beroepskolom vanaf nu vanuit het mbo door te trekken naar de Ad. Daarmee wordt een hbo-diploma behaald, en dat is een duidelijke pijlpaal in het geheel.

Het topsegment van de beroepskolom kan worden ingevuld met een eigen voortzetting voor Ad'ers. Dat kan via beroepsgerichte kwalificaties, in de vorm van certificaten en smallere programma's, alsmede via een resterend bachelorprogramma dat op de Ad voortbouwt.

Daarmee wordt het ook veel overzichtelijker voor het bedrijfsleven. Werkgeversorganisatie praten al heel lang over 'veel meer samenwerking met het hbo om te zorgen voor een goede afstemming op de eigenschappen van de arbeidsmarkt'. Hebben we dan hier de oplossing te pakken?

Pak deze nieuwe aanpak van de beroepskolom als uitgangspunt, scherper onder de loep te nemen en sneller in te vullen met innovaties binnen sectoren. Een verschuiving in aandacht, maar wel zo goed en effectief.